

COMPLEMENT INDIRECT DATIVAL, ATRIBUT PRONOMINAL DATIVAL SAU... COMPLEMENT POSESIV?

Valentin ROMAN

Școala cu clasele I-VIII CEFA, Bihor

ABSTRACT. The study analyzes the triad *Dative Indirect Complement – Dative Pronominal Attribute – Possessive Complement*, concluding that the *adverbial Dative* discharges only the first two syntactical functions, thus we reject the so-called *Possessive Complement*, as coined by the academic treatise *GALR*.

Keywords: Dative Clitics, Possessive Dative, Possessive Complement, Indirect Complement, Pronominal Attribute, Verbal Group, Syntactical Homonymy and Ambiguity, Syntactical Reorganization.

1. Preliminarii. Diada *complement indirect datival–atribut pronominal datival*

Având în vedere cele două poziții sintactice, se impune să aducem în discuție așa-numitul *dativ posesiv*. Prin *dativ posesiv* înțelegem formele neaccentuate (clitice) ale pronumelor personale și reflexive care stau numai pe lângă un substantiv [*dativ posesiv adnominal*] sau pe lângă verb [*dativ posesiv adverbial*]. Dacă în limbile romanice se folosește adjectivul posesiv pentru redarea raportului de posesie, în limba română se pot folosi și aceste forme pronominale neaccentuate. Atât dativul adnominal, cât și cel adverbial sunt variante distribuționale ale dativului posesiv, denumire preluată din limba latină (*dativus possessivus*). Cel dintâi era frecvent utilizat în primele texte literare și în lirica populară (*Inima-i sărea. Ruga-i asculta. Mândra-și săruta.*). Al doilea este utilizat mai frecvent, fiind recurent și în literatura veche – Atunce singur împăratul *i-au* ras barba cu mâna lui. Mândra să-*mi* oprească.)¹. Astfel, se poate afirma că dativul posesiv (adnominal și adverbial) este un aspect al dinamicii limbii, putând fi studiat din perspectivă sincronică și, mai ales, diacronică.

Din punct de vedere semantic, dativul posesiv exprimă „obiectul în favoarea sau în defavoarea căruia se realizează acțiunea sau atribuirea exprimată de verbul regent”². Ca roluri tematice, el actualizează Beneficiarul și Destinatarul, alături de cel de Posesor.

¹ Vezi, în acest sens, și articolul lui Nicolae Felecan, *Complementul posesiv*, în LR, XX, 2010, nr. 3–4.

² Vezi Constantin Milaș, *Dativul posesiv*, în CL, XXXVI, nr. 1-2, 1999, p. 67.

Analizând comportamentul morfosintactic și valorile semantice ale dativului substantival și ale celui pronominal, Constantin Milaș concluzionează că „dativul pronominal exprimă și, în condiții semantice, actualizează sensul posesie, conținut semantic negat acestui caz de către unii cercetători”¹. Prin urmare, valoarea posesivă nu este străină dativului pronominal, nici chiar celui verbal. Această valoare își subsumează celelalte valori semantice. După cum afirmă autorul mai sus citat, valorile semantice ale dativului posesiv au repercusiuni în plan sintactic: „Dată fiind organizarea sintagmatică stabilă, funcția sintactică realizată prin cazul dativ este decisă de rezultatul conflictului dintre semantismul pronomelui și cel al verbului”². Astfel, pronumele este atribut „când verbul din context nu neagă persoanei desemnate prin pronumele în dativ calitatea de posesor al obiectului denumit de către complementul direct: Eu *îi* laud iscusința.”³. Când verbul impune pronomelui neaccentuat de dativ rolul semantic de destinatar primar al acțiunii, negându-i valoarea posesivă, cliticul realizează poziția sintactică de complement indirect: *Eu îi procur materialele necesare*.

În lucrările de specialitate se observă o oarecare ezitare în ceea ce privește funcțiile sintactice ale pronomelor cu valoare de dativ posesiv, mai ales în cazul celor așezate lângă verb (dativ posesiv adverbial). Cercetătorii au adoptat două poziții contrare, impunându-și punctul de vedere în mod tranșant sau voalat, uneori în mod contradictoriu. Astfel, dacă dativului posesiv i s-a acordat, fără multe rezerve, funcția sintactică de atribut pronominal, celui adverbial i s-a acordat când funcție de complement indirect, când funcție de atribut pronominal: *Și-a luat pălărie*. vs. *Și-a luat pălăria*. În ceea ce privește aceste două exemple, articularea definită a substantivului (*pălăria*) este hotărâtoare pentru repartizarea funcțiilor sintactice: complement datival, în primul enunț, și atribut datival, în al doilea.

Dintre „partizanii” ultimei interpretări îi menționăm pe Finuța Asan⁴, Vasile Șerban⁵, Al. Graur⁶, Iorgu Iordan și Vladimir Robu⁷, Al. Metea: „Atributul pronominal în dativ, atunci când stă în fața unui verb, poate fi confundat cu un complement indirect. El este atribut când după verb urmează un substantiv, de obicei articulat, căruia îi putem adăuga un adjectiv posesiv sau un

¹ *Ibidem*, p. 72.

² *Ibidem*, p. 73.

³ *Ibidem*, p. 73.

⁴ Vezi Finuța Asan, „Atributul pronominal în dativ”, în *SG*, II, 1957, p. 131–139.

⁵ Vezi Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p. 189: *Eventualele excepții, când atributul pronominal în dativ se leagă de alte părți de propoziție și nu de substantivul regent, nu trebuie să denatureze analiza sintactică*. Astfel, autorul consideră că pronumele neaccentuat în dativ din versurile *Și dacă stau o clipă dus pe gânduri / E că spre-aceia gândul mi-l îndrept*. este atribut pronominal pe lângă *gândul*, fiind echivalentul lui *meu*.

⁶ Vezi Alexandru Graur, *Gramatica azi*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 186.

⁷ Vezi Iorgu Iordan și Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1976, p. 626–628.

ponume personal, persoana a III-a, cazul genitiv: *Ți-am admirat fotografia.* = Am admirat fotografia *ta*¹.

Maria Vulișici Alexandrescu admite că „în unele situații, mai ales în limba actuală, dativul posesiv este conjunct unui verb: *Ți-am cunoscut prietenii. I-au murit lăudătorii.* etc.”². În ceea ce privește funcția sintactică a dativului posesiv adverbial, lingvista apreciază că avem a face cu un atribut datival, întrucât verbele *a cunoaște* și *a muri* nu au valență dativală. Reflexivul posesiv realizează întotdeauna poziția sintactică de atribut pronominal datival³. Dumitru Irimia include în categoria *atributului descriptiv* în dativ atât formele pronominale neaccentuate conjuncte unui substantiv, cât și pe cele conjuncte unui verb⁴. Discutând despre atributul pronominal în dativ, Gheorghe Constantinescu-Dobridor opinează că acesta este exprimat prin „formele neaccentuate ale pronumelui personal (dativul posesiv), însoțitoare ale substantivelor, adjectivelor și *verbelor* [s.n.] [...]: Părul *i-a* albit. (părul ei); *Îmi* văd de treburi. (de treburile mele) etc.”⁵.

Theodor Hristea concluzionează că „pronumele (reflexiv, în exemplele date) în cazul dativ este complement indirect dacă în propoziție apare alături de un substantiv sau de forma accentuată a pronumelui cu rol de complement indirect”⁶. Dacă este posibilă dublarea cliticului printr-o formă accentuată de pronume (reflexiv în cazul nostru), atunci pronumele realizează poziția sintactică de complement indirect datival: *Și-a luat pălărie* (sieși). Și, invers, dativul posesiv este atribut pronominal datival atunci „când posibilitatea de a apărea împreună cu substantivul sau cu pronumele accentuat este exclusă.”⁷.

În *Gramatica limbii române* (1966) se afirmă că atunci „când pronumele neaccentuat în dativ stă pe lângă un substantiv, el este clar atribut pronominal”⁸. Însă „când pronumele neaccentuat în dativ stă pe lângă un verb, dar se referă la un substantiv de pe lângă acel verb (cu rol de subiect, nume predicativ sau complement de diverse feluri) el poate fi *echivalent* [s.n.] cu un atribut: *Vezi-ți* de treabă., deși în general este complement indirect”⁹. Spre deosebire de atributul substantival în dativ, „care nu determină decât substantive nearticulate (văr *Mariei*, domn *Moldovei*), atributul pronominal în dativ determină mai ales substantive articulate (în unele situații și nearticulate).”¹⁰

¹ Vezi Alexandru Metea, *Limba română de la A la Z*, Timișoara, Editura Helicon, p. 164.

² Vezi Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p.79.

³ *Ibidem*, p. 80.

⁴ Vezi *Gramatica limbii române*, București, Editura Academiei R.S.R., 1966, p. 479.

⁵ Vezi Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Gramatica esențială a limbii române*, București, Editura Vestala, 2005, p. 248.

⁶ Vezi Th Hristea (ed.), *Sinteze de limba română*, București, Editura Albatros, 1984, p. 228.

⁷ *Ibidem*, p. 228.

⁸ Vezi *GLR*, 1966, vol. II, p. 163.

⁹ *Ibidem*, p. 163.

¹⁰ *Ibidem*, p. 133.

Flora Şuteu acceptă că dativul posesiv apare legat fie de un verb – *Şterge-ți ochii.* – fie legat de un substantiv – *ochii-ți-*, însă, în același loc, aflăm că „în timp ce dativul posesiv poate fi legat de orice fel de substantiv pentru a indica ideea de posesie, în construcție cu verbul, pronumele în dativ nu se poate raporta decât la substantive care îndeplinesc anumite funcții sintactice. În această situație, el se referă mai ales la substantive care sunt legate de verbul pe lângă care se află dativul posesiv”¹. În cazul în care, alături de forma neaccentuată a pronumelui, apare complementul indirect exprimat și prin forma accentuată a aceleiași pronume sau prin substantiv, în propoziție se face simțită ideea de insistență asupra persoanei la care se referă complementul indirect, această persoană fiind, de obicei, pusă în opoziție cu alta: *Ție ți-am citit lucrarea.*

În lipsa acestor elemente distinctive, enunțurile date sunt ambigue, justificându-se fenomenele numite *omonimie și ambiguitate sintactică*². Astfel, în propoziția *Ți-am citit lucrarea.*, dativul pronumelui poate să aibă fie valoare posesivă, fie valoare de adresare, fie ambele valori în același timp, în funcție de realitatea pe care o comunică³. Cu valoare de adresare, pronumele indică persoana căreia i s-a citit o lucrare, care aparține altcuiva: *Ți-am citit ție lucrarea lui.* În cazul în care lucrarea a fost citită celui care a scris-o, pronumele este complement indirect datival, având atât valoare de adresare, cât și valoare posesivă⁴.

Flora Şuteu consideră că, întrucât pronumele personal poate relua sau anticipa complementul indirect (*Mamei i-am pierdut lucrurile/I-am pierdut mamei lucrurile.*), iar pronumele reflexiv nu permite acest lucru (**sieși și-a pierdut*), „cele două construcții nu pot fi discutate împreună la valorile dativului”⁵. Totuși, „aceasta nu trebuie să ducă însă, neapărat, la concluzia că dativul posesiv exprimat prin pronume reflexiv este, din punct de vedere sintactic, totdeauna atribut, indiferent de faptul că este plasat lângă un verb sau lângă un substantiv”⁶. Nici pronumele reflexiv în dativ cu valoare posesivă nu poate fi interpretat ca atribut, când acesta este coocurent unui verb, deoarece și el exprimă ideea de posesie, mai ales cu referire la substantive cu altă funcție sintactică decât aceea de atribut, ceea ce demonstrează că și el aparține grupului verbal⁷. (sic!)

¹ Vezi Flora Şuteu, *Atribut pronominal sau complement indirect?*, în LR, XI, nr. 3, 1962, p. 270.

² Vezi, în acest sens, Valentin Roman, *Ambiguitatea sintactică*, în „Analele Universității din Oradea, fascicula limba și literatura română”, 2008, p. 351–363.

³ Vezi Flora Şuteu, *artic. cit.*, p. 271.

⁴ Vezi, în acest sens, și Maria Vulișici Alexandrescu, *Sintaxa limbii române*, Oradea, Imprimeria de Vest, 1995, p. 79, unde se discută același exemplu și aceleași interpretări.

⁵ Vezi *artic. cit.*, p. 273.

⁶ *Ibidem*, p. 273.

⁷ *Ibidem*, p. 273.

Cercetătoarea recurge la o soluție de compromis: „desprinderea pronumelui reflexiv cu valoare posesivă, în construcțiile verbale, de complementul indirect în dativ”¹ și trecerea acestui pronume în categoria unui morfem al reflexivului. Concluzia la care se ajunge este că nu există atribut pronominal în dativ când pronumele apare pe lângă un verb, încadrându-se, astfel, în grupul verbal. Argumentele avute în vedere sunt următoarele:

1. Dativul posesiv al pronumelui așezat pe lângă verb exprimă posesia, mai ales cu referire la subsantitive care sunt legate sintactic de verb. Această constatare ar putea duce la concluzia că dativul posesiv așezat pe lângă un verb nu este atribut. El nu determină, de fapt, substantivul, ci determină sintactic verbul (sic!) și, „numai pe plan lexical, semantic, prin intermediul acestui verb, se referă la un substantiv, iar acest substantiv este legat sintactic de verb”².

2. Pe lângă un verb, dativul posesiv poate să reia sau să anticipeze un complement indirect exprimat printr-un pronume în dativ, cu formă neaccentuată, sau printr-un substantiv. Astfel, dativul posesiv are funcția sintactică de complement indirect, chiar și atunci când apare singur pe lângă verb, „un complement indirect cu valoare de posesie”³. „Ca atribut pronominal în dativ rămâne să fie considerat numai dativul posesiv care apare legat de un substantiv, ca determinant al acestui substantiv”⁴:

(a) *Inima-i bătea în pereții pieptului.* (Mihai Eminescu) – atribut pronominal în dativ;

(b) *Simțea că inima i se sparge.* (Mihai Eminescu) – complement indirect în dativ.

Pentru a recunoaște funcția sintactică a dativului posesiv, autoarea articolului citat propune introducerea, în construcția respectivă, a unui complement indirect. În acest fel, dativul posesiv va fi atribut pronominal numai în construcțiile în care complementul indirect nu poate fi inserat.

Aceeași părere este împărtășită și de Valeria Guțu Romalo, care opinează că, într-o structură ca *Iar când gândesc la viața-mi*, pronumele aton este un determinant neîndoielnic al substantivului, deci un atribut pronominal; în structura: *Mi-am luat cărțile*, dativul apare în vecinătatea verbului, nu a substantivului. De aceea, „dependența dativului față de substantive (și nu față de verb) este, în cele mai multe cazuri, discutabilă”⁵. Dar *supra*, lingvista admite că dativul adverbial are, de fapt, centru... substantival⁶. Concluzia lingvistei se situează tot în sfera

¹ *Ibidem*, p. 273.

² Vezi Flora Șuteu, *artic. cit.*

³ Vezi Flora Șuteu, *artic. cit.*, p. 274.

⁴ *Ibidem*, p. 275.

⁵ Vezi *op. cit.*, p. 180.

⁶ *Ibidem*, p. 181.

echivocului, întrucât afirmă că „în interiorul grupului verbal însă, care comportă diferenți determinanți substantivali, dativul caracterizează poziția sintactică *complement indirect*”¹.

Analizând structurile *Mi-am luat cartea. Își vede de drum. Ți-am găsit cartea. I-au venit copiii.*, Gabriela Pană Dindelegan apreciază că pronumele subliniate aparțin unor structuri ternare și propune trei soluții de încadrare funcțional-relațională: fie *complement indirect de tip special*, fie *atribut pronominal de tip special*, fie introducerea unei noi poziții sintactice sui-generis, care să presupună structura ternară și amalgamarea GV cu GN, trăsături întrunite, mai târziu, de *complementul posesiv*². Acceptăm ca fiind mai pertinent determinantul *de tip special* decât postularea unei noi poziții sintactice.

Un punct de vedere mai unitar avansează Finuța Asan, care concluzionează că pronumele neaccentuate de dativ (dativul posesiv) realizează poziția sintactică de atribut pronominal, indiferent dacă acestea sunt conjuncte unui verb sau unui substantiv³.

Din punctele de vedere expuse mai sus se poate observa inconsecvența de abordare și de analiză, care favorizează, de cele mai multe ori, echivocul.

2. Pseudo-triada *complement indirect datival – atribut pronominal datival – complement posesiv*

Gramatica limbii române (2005/2008) nu rezolvă problema ridicată – complement indirect datival sau atribut pronominal datival? –, ci deschide noi controverse, întrucât aduce în discuție o nouă poziție sintactică, și anume pe cea de *complement posesiv*, creându-se triada *atribut pronominal datival – complement indirect datival – complement posesiv*.

„**Complementul posesiv** este un component al grupului verbal care se actualizează într-o structură ternară și exprimă posesorul printr-un clitic de pronume reflexiv sau personal cu trăsătura semantică (+Animat), stabilind prin intermediul verbului regent o relație semantică de posesie (și alte relații subsumate posesiei: apartenența, dependența etc.) cu un alt nominal din structură, care exprimă „obiectul posedat” (în sens larg), de exemplu, *Ion își respectă/ iubește părinții/ vecinii [...]*”⁴.

Ipo facto, *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR) include complementul posesiv în clasa *pozițiilor sintactice reorganizate*: *Am auzit vocea lui/ sa. > I-am auzit vocea*⁵. Chiar și dând prioritate structurii de adâncime, noua poziție sintactică nu se justifică, pentru că dativul posesiv are tot orbită nominală: *Și-a rupt piciorul. < A rupt piciorul, care picior este al lui/ său.*, în care

¹ *Ibidem*, p. 181.

² Vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Teorie și analiză gramaticală*, București, Editura Coresi, 1992, p. 124.

³ Vezi Finuța Asan, *Atributul pronominal în dativ*, în SG, II, 1957, p. 131–139.

⁴ Vezi *Gramatica Limbii Române* [GALR], vol. II, Editura Academiei Române, București, 2005, p. 441.

⁵ Vezi p. 499 sqq. În această lucrare, atributul pronominal datival este numit *posesor*.

al este un *pronume posesiv semiindependent*, alcătuiind o sintagmă dissociabilă cu adjectivul posesiv/pronumele personal¹: *al lui/ său picior = piciorul său*.

Considerăm că definiția de mai sus și argumentele ulterioare conțin unele neajunsuri și chiar contradicții. Însăși sintagma „complement posesiv” este o contradicție, întrucât, în primul rând, Posesorul nu se poate exprima printr-un complement. Poziția sintactică în discuție nu este o soluție de compromis din rațiuni lingvistice obiective.

În articolul *Atribut pronominal anticipat sau complement posesiv?*², în care respinge poziția sintactică denumită „complement posesiv”, Alexandru Metea demonstrează că dativul posesiv adverbial este „un determinant pronominal al substantivului, de tip special, care ar putea fi numit *atribut pronominal anticipat*”³. Un argument pe care îl avansează autorul articolului citat pentru respingerea așa-zisului complement posesiv este corespondența dintre părțile de propoziție și propozițiile subordonate corespunzătoare, teză demonstrată de Mioara Avram⁴. În lumina acestei teze, se admite că acestui tip de complement nu îi corespunde o realizare propozițională. Expansiunea complementului posesiv este, de fapt, o... veritabilă atributivă:

Îți apreciem efortul depus. = Apreciam efortul pe care [tu] l-ai depus.

De departe, contraargumentul lingvistului Alexandru Metea, căruia ne raliem și noi, este *criteriul formal*, pe care *Gramatica limbii române* (2005/2008) îl apreciază ca fiind convingător în afirmarea noii poziții sintactice⁵. Același autor contrazice și demersul Marinei Rădulescu Sala⁶, care neagă faptul că avem a face cu un complement indirect, întrucât „coocurența celor două tipuri de dativ reprezintă poziții (funcții) sintactice diferite: complement indirect și complement posesiv.”⁷, dar, afirmă Al. Metea, „nimeni, astăzi, nu mai atribuie cliticului datival din aceste structuri funcția de complement indirect, decât dacă – după cum recunoaște autoarea – acesta intră în relație cu un substantiv cu funcție de nume predicativ și posibila lui dublare cu o formă accentuată ne conduce, firesc, spre această soluție: complement indirect”⁸. Dacă într-un enunț ca *Maria îmi este vecină.*, cliticul nu este complement indirect, Alexandru Metea vede inutilă identificarea unei noi poziții sintactice, diferită de aceasta, „doar pentru că nu face parte, formal, din grupul sintactic al unui substantiv sau pronume”⁹.

¹ Vezi G.G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și... distincții*, Editura Paralela 45, Pitești, 2007, p. 78 sqq. Vezi și cursul *Probleme controversate de morfosintaxă a limbii române*, ținut la masteratul *Limba română în context romanic*, anul universitar 2010–2011.

² Vezi *artic. cit.*, în AUT, XLVIII, p. 196–201.

³ *Ibidem*, p. 200.

⁴ Vezi Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG, I, p. 141–164.

⁵ Vezi *artic. cit.*, p. 200.

⁶ Vezi Marina Rădulescu Sala, în „Studii de Gramatică și de formare a cuvintelor. În memoria Mioarei Avram”, București, Editura Academiei Române, *De ce un „complement posesiv”?*, p. 357–363.

⁷ *Ibidem*, p. 362.

⁸ Vezi Alexandru Metea, *artic. cit.*, p. 200.

⁹ *Ibidem*, p. 200.

Dimpotrivă, unii lingviști acceptă noua funcție. Astfel, Nicolae Felecan conchide că „opțiunea pentru o nouă funcție sintactică, aceea de complement posesiv, devine benefică, întrucât organizarea grupurilor sintactice, atât din punct de vedere structural, cât și funcțional-sintactic, capătă o mai mare limpitudine și consistență și, în final, va ușura analiza gramaticală”¹.

Semantic vorbind, relația posesivă se codifică, în forma sa prototipică, prin două nominale, unul desemnând Obiectul posedat, iar celălalt, Posesorul, coocurente în structura de suprafață. „Complementul posesiv” apare într-o structură ternară, însă acesta se află într-o relație de contiguitate directă cu un substantiv, cu care realizează o sintagmă posesivă. Dativul posesiv adverbial face parte dintr-o structură ternară, în care substantivul este Tr al atributului, iar verbul este *condiționantul realizării relației*². Prin urmare, prin *structură ternară* nu se va înțelege sintagmă ternară, de altfel nereperabilă în sintaxa limbii române, în sensul subordonării și față de verb.

Contiguitatea directă cu un substantiv este susținută și de *Gramatica limbii române* (2005/2008): „Prezența sa în enunț este condiționată de coocurența cu un substantiv subordonat aceluiași verb.” sau: „Rolul semantic de Posesor nu îi este atribuit de verbul regent, ci se datorează substantivului coocurent”³ (sic!). După cum EPS-ul stă pe lângă verb, dar nu se subordonează acestuia, tot așa nici „complementul posesiv” nu se subordonează verbului. De aceea, nici EPS-ul, nici „complementul posesiv” nu fac parte din grupul verbal, iar formularea *coocurența cu un substantiv subordonat aceluiași verb* o considerăm contradictorie, întrucât substantivul nu se subordonează verbului. Ocupând poziția unui Posesor, care este un Atributiv, rezultă că așa-zisul „complement posesiv” nu face parte din grupul verbal.

Un argument pentru susținerea celor de mai sus îl poate constitui *proba omisiunii*. În exemplul: *Mihai își ajută părinții.*, omisiunea substantivului *părinții* face enunțul agramatical. Pronumele reflexiv poate fi înlocuit cu un pronume personal, apărând unele modificări: *Mihai își ajută părinții săi*. Corelația cu un adjectiv posesiv, în ambele exemple, este încă un argument pentru legarea semantico-sintactică de substantiv. Notăm, în subsidiar, că stabilirea unei funcții sintactice nu se face ținând seamă de ordinea lineară, adică așezarea cuvintelor în lanțul vorbirii, ci de ordinea structurală (ierarhică structurală), în funcție de relațiile sintactice stabilite între diferitele unități.

Termenii *adverbial* și *adnominal* din sintagmele terminologice *dativ posesiv adverbial* și *dativ posesiv adnominal* se justifică doar la nivelul succesiunii termenilor, nu și la nivelul sintagmatic, al combinării în sintagme.

¹ Vezi *artic. cit.*, p. 200.

² Vezi G.G. Neamțu, *op. cit.*, p. 53.

³ Vezi GALR, vol. II, p. 441.

Gramatica limbii române (2005/2008) precizează și unele asemănări și deosebiri între complementul datival, atributul pronominal datival și „complementul posesiv”¹. Complementul posesiv și cel indirect sunt, ambele, componente ale grupului verbal (mai rar, interjecțional), aflate în relație de subordonare față de verb sau interjecție. Au clase de substituție similare, apar în structuri ternare și prezintă fenomenul dublei exprimări. În timp ce complementul indirect aparține grupului verbal, complementul posesiv devine component al grupului verbal prin amalgamarea acestuia cu un grup nominal, din care își păstrează rolul semantic Posesor. Numai verbul (*Și-a rupt mâna.*) și, mai rar, interjecția (*Iată-i mașina.*) pot fi termeni regenți ai complementului posesiv, în timp ce complementul indirect poate determina și adjective sau adverbe.

Complementul indirect se poate exprima prin nominal nedublat de un clitic, realizare imposibilă pentru complementul posesiv. Pentru complementul indirect, structura ternară este posibilă, dar nu obligatorie și definitorie (*Lui îi place gramatica.*), în timp ce pentru complementul posesiv este obligatorie (*Îmi iubesc părinții.*). Dublarea complementului indirect este guvernată de reguli sintactice, pe când dubla exprimare a complementului posesiv este un fenomen marginal, manifestat mai ales în enunțuri emfaticе.

Astfel, tratatul academic consideră complementul posesiv o poziție sintactică aparte, invocând următoarele argumente:

(a) principiul unicității, conform căruia un verb atribuie o singură dată o poziție sintactică în enunț. Însă există enunțuri în care nominalul în dativ, complement indirect, și dativul posesiv sunt coocurente, fără a fi coordonat: *Și-a consacrat viața studiului.* Considerăm că nu poate fi susținut un astfel de argument, întrucât cele două lexeme au termeni regenți diferiți, substantivul *viața*, pentru dativul posesiv, și verbul *a consacrat*, pentru complementul indirect.

(b) complementul indirect este o poziție sintactică atribuită de verb, centru al grupului, și conținută în matricea sa sintactico-semantică.

Poziția sintactică numită „complement posesiv” nu este atribuită de verb, ci provine din amalgamarea unui grup verbal cu un grup nominal, având loc o reorganizare sintactică: *El a făcut tema sa.* > *El și-a făcut tema.* „Relația de posesie dintre cliticul de dativ, subordonat acum verbului, și nominalul de sub dominația căruia a ieșit se păstrează în noua structură și se realizează, de data aceasta, prin intermediul verbului; cliticul de dativ își conservă rolul semantic de Posesor, iar actantul nominal, pe lângă rolul atribuit de verb, își păstrează și nota semantică de „obiect posedat”².

¹ Vezi GALR, vol. II, p. 441 sq.

² Vezi GALR, vol. II, p. 442 sq.

(c) complementul indirect dublu exprimat stabilește relații de coreferențialitate la distanță numai cu pronumele neaccentuat/nominalul în dativ, în timp ce complementul posesiv dublu exprimat stabilește relații de coreferențialitate la distanță cu un nominal în dativ: *Lui Ion îi tremură mâinile.* sau cu un adjectiv posesiv/pronume personal în genitiv: *Mi-a căzut cartea mea./ I-a căzut cartea lui.*

Acceptăm că dativul posesiv stabilește relații de coreferențialitate doar cu substantivul obiect posedat, iar formele pronominale *lui, ei, lor* sau adjectivele posesive sunt redundante și susțin, încă o dată, legarea dativului posesiv de un substantiv obiect posedat, și nu de un verb, care este doar un „mijlocitor”, un intermediar al relației posesive.

Mai departe, se afirmă că poziția sintactică în discuție „stabilește o relație de dublă subordonare: sintactică – față de verb – și semantică – față de substantivul coocurent din structura ternară la care participă”¹, afirmație care nu ni se pare viabilă, întrucât nu acceptăm relația de dublă subordonare în cazul „complementului posesiv” (de altfel, în nicio structură). În plus, relația de subordonare este o relație sintactică, nu și semantică.

În structurile cu „complement posesiv” pe care le oferă *Gramatica limbii române* (2005/2008)² se poate observa că dativul posesiv (pronume personal sau, mai rar, reflexiv) poate fi conjunct și substantivului obiect posedat: *Picioarele-mi sunt reci. = Picioarele îmi sunt reci. = Îmi sunt reci picioarele.* ș.a. Posibilitatea acestor reorganizări poate fi un argument pentru nesubordonarea sintactică a pronumelor neaccentuate față de verb.

Considerat poziție sintactică aparte, „complementul posesiv” se deosebește de atributul pronominal datival prin aceea că, în cazul atributului, „cliticul nu poate fi deplasat în grupul verbal (nu recategorizează verbul și, în consecință, nu îi poate fi subordonat)”³.

Gramatica de bază a limbii române consideră că diferența dintre complementul posesiv și posesor constă în „aceea că funcția sintactică de complement posesiv se realizează în GV prin clitic de dativ (dependent de verbul-centru al grupului), iar funcția sintactică de posesor se realizează în GN prin pronume în genitiv sau prin adjectiv posesiv (dependent de substantivul-centru al grupului).”⁴ În aceeași lucrare, se admite că în enunțul: *Pe umeri pletele-i curg râu.*, cliticul actualizează poziția sintactică de complement posesiv, nu pe cea de posesor [atribut pronominal], „deși suportul fonetic al cliticului de dativ cu sens posesiv este un substantiv”⁵. În continuare, se reia distincția dintre complement posesiv și posesor, subliniindu-se că în enunțurile: *Se gândește la patria-i iubită.* și *Își amintești marile-ți succese.*, pronumele au funcția sintactică de posesor în GN, întrucât „dativul adnominal” din aceste

¹ Vezi GALR, vol. II, p. 443.

² *Ibidem*, p. 443.

³ *Ibidem*, p. 449.

⁴ Vezi p. 500.

⁵ *Ibidem*, p. 506.

structuri nu poate părăsi grupul nominal spre a avansa în grupul verbal (verbele respective nu pot „guverna” două clitice)”¹.

Poziția unei unități sintactice în raport cu alta nefiind o condiție *sine qua non* pentru actualizarea unei funcții, dativul posesiv din cele trei exemple de mai sus nu este diferit din punct de vedere funcțional, deoarece face parte din grupul nominal, deși apare conjunct și unui adjectiv (*marile-ți*). Sintagmele nominale *pletele-i* și *patria-i* au aceeași structură, de aceea nu se justifică ocuparea unor poziții sintactice diferite.

În termenii acestei distincții, cele două poziții sintactice se deosebesc prin termenul regent al acestora (verb, respectiv substantiv), iar nu prin posibilitatea (sau imposibilitatea) deplasării în grupul verbal. Este superfluu să argumentăm că atributul nu se subordonează unui centru verbal. Verbul este cerut cu necesitate, dar el nu este Tr, ci un simplu „însoțitor”.

3. Concluzii

Negând categoric această poziție sintactică, o contradicție în termeni, rămâne în discuție doar diada *atribut pronominal datival – complement (indirect) datival*, funcții disociate prin relațiile semantico-sintactice realizate, conform gramaticii tradiționale, și prin apelul la contextul lingvistic și extralingvistic, mijloace de dezambiguizare. Distincția dintre cele două poziții sintactice ar trebui să existe și în practica analizei gramaticale școlare.

Așa-zisul „complement posesiv” este, de fapt, un atribut pronominal datival „la distanță” (distanță ocupată de un verb, ca și în cazul numelui predicativ și al EPS-ului), *atribut pronominal condiționat*², o funcție condiționată, cum sunt și numele predicativ și EPS-ul. Astfel, „dacă pronumelui (reflexiv sau personal neaccentuat) în dativ posesiv, dovedit ca „posesiv”, i se acordă funcție în termenii „atribut sau complement indirect (datival), aceasta ar trebui să fie atribut (pronominal datival)”³: (a) *Ion și-a făcut tema* (sa). – atribut pronominal datival condiționat; (b) *Ion și-a impus* (sieși) *unele principii*. – complement (indirect) datival.

Problema în discuție este doar un exemplu, din multiplele existente în limba română contemporană, referitoare la *raportul conținut-formă*. În cazul nostru, dativul posesiv este atribut ca înțeles – prin raportarea la un substantiv – și complement ca formă – prin dependența formală față de un verb. Este un *atribut pronominal sui-generis*, cu trăsături atipice, un... *atribut pronominal posesiv*.

În ceea ce ne privește, considerăm că, indiferent de posibilitățile sale combinatorii (deci și verbale!), pronumele personale și reflexive pot fi atribute pronominale dativale: *Ți-am luat cartea*. (*ta*) (atribut pronominal / complement posesiv – conform GALR), dar și *Ți-am luat*

¹ *Ibidem*, p. 506.

² Vezi G.G. Neamțu, *op. cit.*, p. 54.

³ *Ibidem*, p. 54.

cartea. (*ție* sau chiar *mea*) versus *Ți-am luat o carte.* (*ție*) (complement indirect datival); *Copiii ți s-au culcat.* (atribut pronominal); *Gura nu-ți mai tace.* (dublă interpretare: atribut pronominal și complement indirect). Iată și alte exemple în care cliticul pronominal adverbial este atribut pronominal:

Soarele în răsărit-de sânge-și spală-n mare/ lăncile, cu care a ucis în goană noaptea... (Lucian Blaga, *La mare*); *Sufletul mi-e dus de-acasă.* (idem, *La mare*); ... *tânărul tău trup/ de vrăjitoare-mi arde-n brațe. Nebun,/ ca niște limbi de foc eu brațele-mi întind,/ ca să-ți topesc zăpada umerilor goi,/ și ca să-ți sorb, flămând să-ți mistui/ puterea, sângele, mândria, primăvara, totul.* (idem, *Noi și pământul*); *O, cine știe-suflete-n ce piept îți vei cânta/ și tu odată peste veacuri [...] dorul sugrumat/ și frânta bucurie de viață.* (idem, *Liniște*); *În bolta înstelată-mi scald privirea.* (idem, *Mi-aștept amurgul*); *Nu-mi presimți tu nebunia...? (idem, Nu-mi presimți?).*

BIBLIOGRAFIE

- ASAN, Finuța, *Atributul pronominal în dativ*, în SG, II, 1957, p. 131–139.
- ASAN, Finuța/ AVRAM, Mioara/ CARABULEA, Elena/ CIOBANU, Fulvia/ CONTRAȘ, Eugenia/ FICȘINESCU, Florica/ MITRAN, Mircea/ OCHEȘANU, Rodica/ POPESCU-MARIN, Magdalena/ RIZESCU, I./ VASILIU, Laura, *Gramatica limbii române* [GLR], București, Editura Academiei R.S.R., 1966.
- AVRAM, Mioara, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG, I, 1956, p.141–164.
- AVRAM, Mioara, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, în LR, XIV, nr. 4, 1965, p. 415–428.
- BACIU, Ioan, *Le datif possessif roumain dans le contexte des langues romanes*, în „Actes XVII”, 2, 1985, p. 349–359.
- BIDU-VRĂNCEANU, Angela/ CĂLĂRAȘU, Cristina/ IONESCU-RUXĂNDOIU, Liliana/ MANCAȘ, Mihaela/ PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira & CO., 2005.
- CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, Gheorghe, *Gramatica esențială a limbii române*, București, Editura Vestala, 2005.
- CORNILESCU, Alexandra, *A Note on Dative Clitics and Dative Case in Romanian*, în RRL, II, 1987, p. 213–224.
- DRAGOMIRESCU, Adina/ NEDELICU, Isabela/ NICOLAE, Alexandru/ PANĂ DINDELEGAN, Gabriela (coord.)/ RĂDULESCU SALA, Marina/ZAFIU, Rodica, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.
- DRAȘOVEANU, D.D., *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1997.
- FELECAN, Nicolae, *Complementul posesiv*, în LR, nr.3–4, anul XX, 2010. (<http://limbaromana.md/index.php>)
- GRAUR, Alexandru, *Gramatica azi*, București, Editura Academiei R.S.R., 1973.
- GUȚU ROMALO, Valeria, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, EDP, 1973.
- GUȚU ROMALO, Valeria (ed.), *Gramatica limbii române* [GALR], Editura Academiei Române, București, 2005.

- HRISTEA, Theodor (ed.), *Sinteze de limba română*, București, Editura Albatros, 1984.
- IONESCU, Adina, *Dativul posesiv*, în LLR, 1, 1997, p. 6–9.
- IODAN, Iorgu/ ROBU, Vladimir, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1976.
- IRIMIA, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom, 1997.
- METEA, Alexandru, *Limba română de la A la Z*, Timișoara, Editura Helicon, 1998.
- METEA, Alexandru, *Atribut pronominal anticipat sau complement posesiv?*, în AUT, XLVIII, 2010, p. 196–201.
- MILAȘ, Constantin, *Dativul posesiv*, în CL, XXXVI, nr. 1–2, 1991, p. 67–74.
- NAGY, Rodica, *Determinare completivă și determinare circumstanțială în limba română*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2005.
- NEAMȚU, G.G., *O clasificare categorial-relațională a atributului în limba română. Cu adnotări*, în „Dacoromania”, serie nouă, XI–XII, 2006–2007, p. 111–144.
- NEAMȚU, G.G., *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și... distincții*, Pitești, Editura Paralela 45, 2007.
- NEAMȚU, G.G., *Probleme controversate de morfosintaxă a limbii române*, curs ținut la masteratul *Limba română în context romanic*, anul universitar 2010–2011, la Facultatea de Litere din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.
- NICULESCU, Dana, *Dativul posesiv adnominal în limba română*, în „Limba română. Aspecte sincronice și diacronice. Actele celui de-al 5-lea Colocviu al Catedrei de Limba română” (8–9 decembrie 2005), Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Universității din București, 2006, p. 161–175.
- NICULESCU, Dana, *Romanian Possessive Dative – The Limits of the Structure*, în RRL, LIII, nr. 4, 2008, p. 485–515.
- NICULESCU, Dana, *Mijloace lingvistice de exprimare a posesiei în limba română*, București, Editura Universității din București, 2008.
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, *Teorie și analiză gramaticală*, București, Editura Coresi, 1992.
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, *Din nou despre dativul posesiv în grupul verbal. Observații asupra limbii române vechi*, în LR, nr. 2, 2009, p. 173–182.
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela/ TASMOWSKY, Liliane, *Deux clitiqes datifs possessifs en roumain*, în vol. Sanda Reinheimer Rîpeanu (ed.), „Studia Linguistica in Honorem Mariae Manoliu”, București, Editura Universității din București, 2009, p. 334–348.
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela/ DRAGOMIRESCU, Adina/ NEDELICU, Isabela, *Morfosintaxa limbii române. Sinteze teoretice și exerciții*, București, Editura Universității din București, 2010.
- RIZESCU, I., *Note asupra pronomelui personal aton în dativ*, în LR, nr. 1, 1959.
- ROMAN, Valentin, *Ambiguitatea sintactică*, în „Analele Universității din Oradea, fascicula Limba și literatura română”, 2008, p. 351–363.
- RĂDULESCU SALA, Marina, *De ce un „complement posesiv”?*, în „Studii de gramatică și de formare a cuvintelor. În memoria Mioarei Avram”, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 357–363.
- ȘERBAN, Vasile, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
- ȘERBĂNESCU, Andra, *Dative Possessive, Dative Experiencer*, în SCL, nr.1, 1999, p.19–39.
- ȘUTEU, Flora, *Atribut pronominal sau complement indirect?*, în LR, XI, nr. 3, 1962, p. 267–276.
- TODEA, Adriana, *Dativul posesiv în limba română din perspectiva gramaticii relaționale*, în „Studia Universitatis „Babeș Bolyai”, Philologia”, XLVIII, nr. 4, 2003, p. 95–103.
- VULIȘICI ALEXANDRESCU, Maria, *Sintaxa limbii române*, Oradea, Imprimeria de Vest, 1995.